

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Horserød

Udgivet af
KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Inde i bladet:

Da Horserød flyttedes til
Frøslev

Dommer Lucas slår alle
rekorder

Leder: Gestapofangerne
(Side 97)

Fårhuslejren nedlægges

Røde-Kors vil hjælpe de syge
kammerater

Grini i flammer

Enestående dokument fra
Ladelund

Forsiden:

Projektørlys over Frøslev-lejren
Tegning af P. Mahler

Nr.

7-8

Juli-August
1949

Esbjerg

J. ANDERSKOUV

Civilingeniør
Esbjerg

Esbjerg ny Andelsmejeri

Nygaardsvej 37

Nykøbing F.

I. B. Bruun & Søn A/S

Nykøbing F.

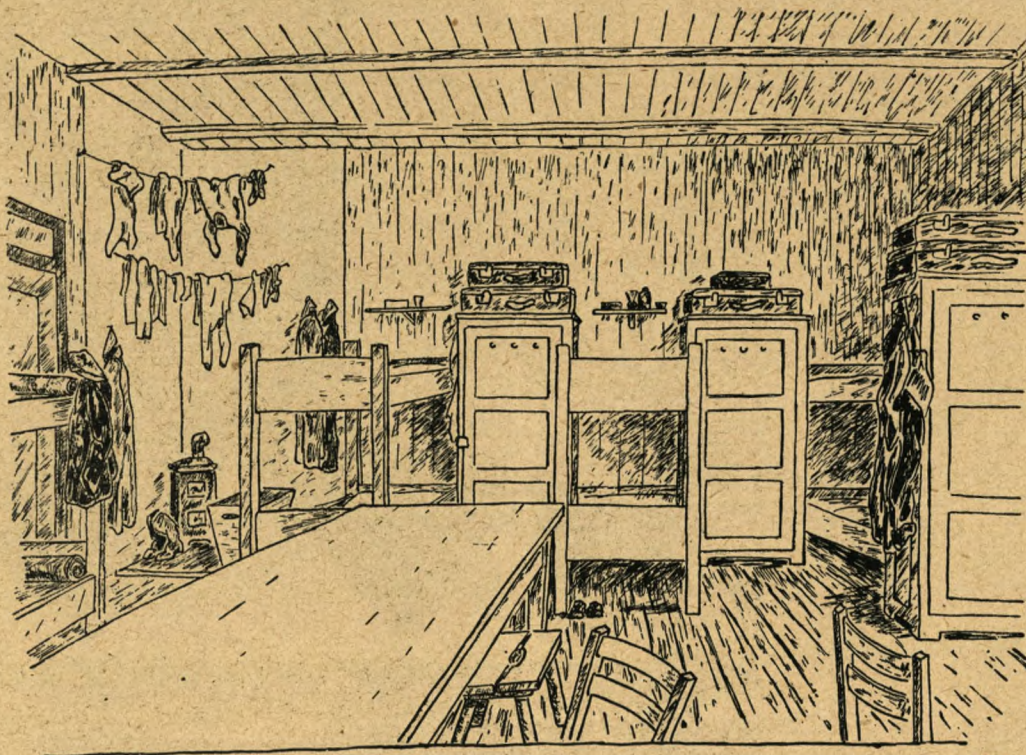
Vejle

Aktieselskabet
De danske Bomuldsspinderier

Vejle — Valby

Skive

BØRGE HANSEN
OST en GROS
SKIVE

97
1904

Frøslev - stue 10, barak 14

Tegning af driftsleder Gunnar Jespersen (Jesper)

Da Horserød flyttedes til Frøslev

Af læge Jens Chr. Hostrup. Ill. ved arkitekt O. V. Brøbech.

Den 13. August er 5-års-dagen for de danske fangers overførsel fra Horserødlejren til den nyoprettede Frøslevlejr. Rejsen var fuld af dramatiske oplevelser. De hører her om nogle af dem.

PRÆCIS på samme tid hver formiddag blev der raslet med nøgler, og Larsen blev lukket ind i Horserødlejren. Den urokkelige fængselsbetjent Larsen med sit uforstyrrelige venlige smil, sin komplette uimponerethed overfor herrefolket og sin kurv på armen.

Den indeholdt — officielt — den medicin, som lejrens læger havde ordineret; og det kan nævnes, at det daglige forbrug af hospitalssprit oversteg Kommunehospitalets. Forklaringen kunne findes længere nede i kurven, hvor der som regel var et par små flasker med en mystisk latinsk etikette, der dækkede over et indhold af — likøressens. Tillige rummede den udtømmelige kurv sindrigt skjulte breve — undertiden

i kode, nu og da en avis, som sledes i pjalter fra hånd til hånd, og med kurven og Larsen fulgte det vigtigste for alle: nyhederne.

I små samfund er det den daglige nyhedsudveksling over torvekurven, som giver hverdagen sit indhold af interesser af forargelse og af forundring.

Er nyhederne få og små, så blomstrer fantasien og rygterne gror som skimmelmos. Ligesådan i lejren. Rygterne bredte sig som en influenzaepidemi og des mindre næring de fik udefra, des vildere blev de.

Det var jo i invasionskampenes forventningsfulde dage, og det svirrede med navne som Caen, Avranches og St. Lo. Hvis ikke Larsens stilfærdige nyhedstjeneste havde fungeret, så havde Berlin været erobret allerede i september 1944.

Den, der troede på en krig udover oktober, blev stemplet som samfundsfjendtlighedsindtaget pessimist. Men de mere indviede fik som sagt ret god informatin og distribuerede denne med en vis forsigtighed for at ikke en for stor åbenmundethed skulle stoppe nyhedskilden.

SÅ hen over midten af juli begyndte den nyhed at sive ind, at der stod en stor lejr et sted, som hed Frøslev, og dertil skulle hele lejren føres — snart. Horserød havde til nu — med ganske få undtagelser — været en fredfuld feriekoloni, hvor man kom ind 2—3—4 måneder, som gik let i hyggeligt

kammeratskab, hvor man udførte et rent minimalt arbejde, hyggede sig, opførte revyer og iøvrigt hvilte sine krigstrætte nerver.

Men hen på sommeren 1944 blev det mere og mere klart, at Tysken var ved at ændre sin kurs overfor modstandsfolkene. Løsladelserne blev sjældnere og sjældnere, og mange, som var aldeles overtydet om, at de kun skulle sidde inde et par måneder, så måned efter måned gå, uden at noget skete.

Og så kom rygterne om transporten til Frøslev. Først kun løse rygter, senere mere håndgribelige oplysninger, indtil der ikke var een i lejren, som ikke vidste, at samtlige fanger om kort tid skulle køres til Helsingør, indlades i skib, sejles til Flensborg og derfra køres op til den nye store lejr umiddelbart nord for grænsen.

Ud fra den viden, at eet af Tyskens stærkeste våben var utrygheden overfor fremtiden, man skulle til stadighed frygte det værste — så groede der i de tidligere så sorgløse horserødfangers sind en vis dump ængstelse. Ængstelsen var smitsom og voksede hos mange til frygt og truede med at blive til panik.

Tænk, hvor let det var at lade hele skibet »løbe på en mine« og beklage tabet af de mange fanger, som Gestapo jo behandlede så nydeligt. Eller mon nogen kunne være så naive at tro, at når de først havde fået os lokket ned over grænsen, de så ville give slip på os, trods alls løfter. Nej, den rejse skulle nok vise sig at blive den sidste.

MEN det var nok tanken om at ende som blegede skeletter på Kattegats bund, der nagede de fle-

— Skrålende og svedende kaldte de ud til appel

ste. Og som modvægt mod denne panikfølelse dukkede så »kadaver-visen« op. Allerede et par dage før afrejsen var det let at mærke på vogterne, at noget var nær forestående. Hver gang der stilledes blot et beskedent krav til konduite og ny aktion, så kunne man være sikker på, at tyskerne blev skrupforvirrede og nervøse. Skrålende og svedende kaldte de til appel, talte op, fik uoverensstemmende resultater, gjorde det om igen, huserede, som om fanden var i hælene på dem, hvad han jo forsåvidt også var. Hele det tyske system var jo bygget op på skræk for den overordnede. De var så rystende angst for ikke at takkes dem, som gav dem ordrer, at det komplet lammede deres evne til at tænke og disponere.

Det gjaldt bare om at følge instrukserne så slavisk som muligt — og så helst, hvis det alligevel gik galt, finde en syndebuk til hvem de kunne lade kløene gå videre. Mange danske fanger kan takke hele dette system af upersonlighed for, at det ikke gik så galt, som de frygtede.

Et eksempel herpå kan nævnes.

Efter at vi var velinstallerede i Frøslev, vedblev Larsens velsignel-

sesrige virksomhed lige til en gang i september, da bomben sprang.

Larsen havde foruden sin sædvanlige last af breve, illegale cigaretter o. l., efterhånden indført delene til den hemmelige radiomodtager, som i tungere tider skulle blive en stor trøst. Men en stikker havde været ude — jeg har tit tænkt på, om det blev opklaret, hvem der stak Larsen — og ved en razzia afsløredes det, at han i sin kurv til lægerne medbragte en stabel af »Frit Danmark« og et bundt breve; de fleste heldigvis til kodenavne.

RESULTATET var det uundgæelige, at han blev arresteret og lægerne og deres medhjælpere kom i forhør, hvor de truedes med klø, deportation til Tyskland, livsvarigt fængsel etc., hvis de ikke sagde sandheden.

Naturligvis nægtede samtlige at kende det mindste til sagen; de havde i hvert fald aldrig set det mindste illegale i de medicinforsendelser, der var indgået. Og det utrolige skete, — efter endnu nogle forhør på samme melodi, døde sagen totalt hen. Der er sikkert kun een forklaring, nemlig den, at lejrchefen, Sturmbannführeren (»Storbandit-

ten«) simpelthen ikke har turdet indberette sagen til Shellhuset i sin fulde udstrækning, men har reduceret den til en isoleret forseelse, som det ikke var umagen værd at forfølge videre.

Også før afrejsen til Frøslev var nervøsiteten mindst lige så stor hos vogterne som hos fangerne. Bl. a. medførte deres forvirrede forberedelser, at vi sad det meste af natten låst inde, rejseklar og ventede og ventede til bilerne kom. Og i denne angstfulde ventetid fødtes så kadavervisen.

Den skulle på sin danske måde imødegå paniken ved ganske simpel at gøre grin med den og den udmalede drastisk, hvordan en række navngivne fanger endte som fiskemad på bunden af Kattegat: Af-sungnet på melodien til menuetten af »Elverhøj« blev den senere en yndet vise, når der rykkedes ud til jordarbejder i Frøslev. Dens første vers lød:

På havets bund i Kattegat
hvor fiskene sin mad får,
der ligger fangerne, som at
der sku' ha væ't til Padborg.
De ligger der på samme plet
hvor strømmen over sand går.
Hist ligger der et lumsk skelet —
i livet hed det Vandborg.

Her flokkes fisk af mange slags
og gnaver på kadavre.
Der æder sild og torsk og laks
af fede og af magre.
Een suger på Kurlandski's tarm
og vildt sig fryder skrubben,
een gnasker på en overarm,
som tilhør' Dovregubben.

Her står en dødssyg kabliau
og ynkeligt sig brækker,
den åd en bid af kaptajn Ploug,
men han var ikke lækker.
Og se den lille hornfisk der,
før var den sur og mager,
nu sutter den på Nass'es tær
og det er altså sager.

Et gilde samles tæt herve'
af tunger og rødspætter
man nyder her en festdinér
af kostelige retter.

Først Balslevs vom — med
tangens løv
en herreret, som smager
og så en luns af *Hinke's* røv
garneret med *Skjoldager*.

Desserten den er lind og let
og kildrer fisketanden,
den er det klare bævre-fedt
flået ud af *Tyssemanden* *).
Lidt mos fra farfars inderlår
er kræs, som ikke fylder
og dertil sovsen, som de får
fra en af *Kofoeds* bylder.

*) Tyssemanden havde af Wassermann
fået den opgave at tysse på os, hvis vi
talte for meget i spisesalen. — Han lod
også navnene: Guds blinde øje« eller »den
døde murer«.

SÅ ved 3—4 tiden om morgenen
rullede bilerne op, og køre-
turen til Helsingør fandt sted.

Måske har der nu og da været
dem, blandt fangerne, som syntes,
at deres indsats i verdensopgøret
var såre beskedent, men som efter
den køretur kom på andre tanker.
Den nat bandt Horserøds ca. 800
fanger tilsyneladende det meste af
en division. Der var posteret be-
væbnede styrker langs hele ruten.
Der sad maskingeværskytter i træ-
erne og ved hvert vejkryds var der
større stillinger spækket med vå-
ben.

Helsingør havn var een militær-
lejr; — en befrielsesaktion på den-
ne strækning var sikkert uigen-
nemførlig. Men der var fanger, som
netop ved dette massive opbud af
væbnet magt fik tunge anelser om,

at det i høj grad var Tyskens me-
ning at beholde sine fanger og an-
vende bl. a. dem til at gennemtvin-
ge sine hensigter.

Og da man endelig stod på kajen
og så et stort monstrum af et tysk
troppetransportskib blive langsomt
varpet ind, da var der adskillige,
som følte een af deres livs store
skuffelser.

Og her kommer jeg til denne
rejses mest dramatiske time og jeg
efterlyser de oplysninger *udefra*,
som kan give et sandt billede af
det som — — ikke — skete.

De mere indviede i lejren havde
allerede et par uger før transpor-
ten fået indsmuglet besked om, at
en redningsaktion var planlagt.
Når skibet, som angiveligt skulle
være en dansk færge fra Korsør,
var vel uden for Helsingørs havn,
skulle mandskabet som var forbe-
redt, sætte sig i besiddelse af styre-
mekanikken nede i skibet og læg-
ge kursen mod svensk territorium.
Lykkedes dette, ville det kun tage
4 minutter før dette var nået og
fangenskabets endt.

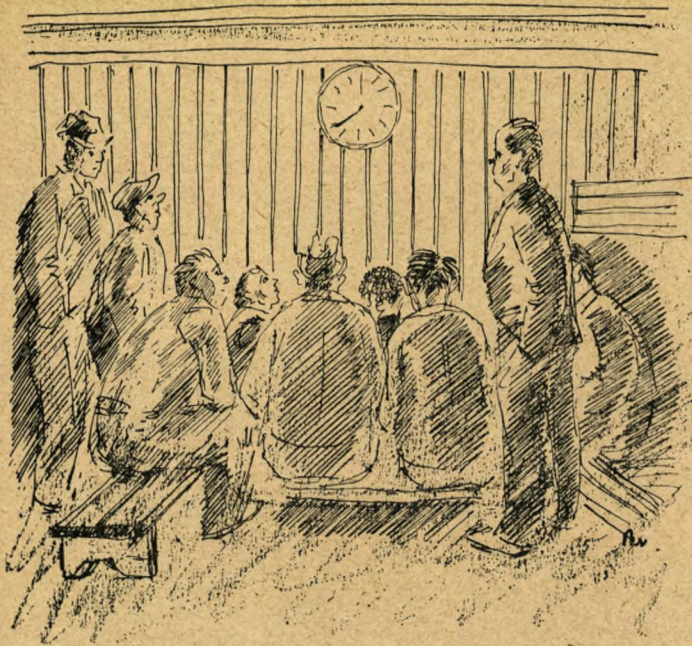
Fangerne måtte under ingen om-
stændigheder blande sig i, hvad
der skulle ske og risikoen for at
forehavendet skulle mislykkes, var
meget lille, ja det sidste, Larsen lod
os vide var, at der var mindst 80
pct. sandsynlighed for, at vi alle
i morgen skulle være fri.

Synet af det tyske skib virkede
derfor som et koldt gys, men håbet
var dog ikke givet helt op. De
klumre rum, hvor køjerne stod i
to etager så tæt, det overhovedet
var muligt, pakkedes efterhånden
fulde; foruden Horserødfangerne
ankom der fra »Vestre« en større
forsendelse, som skulle med til lej-
ren.

Så begyndte maskinerne at ar-
bejde, og man kunne føle skibets
vibreren, da det stod havnen ud.

*Kadaverisens
klimax*

DEN næste time sad der ca. 20 fanger med øjnene klæbet til urskiven og med ørerne opladte for enhver lyd, der kunne tyde på, at NU skete det.

Men efterhånden som tiden gik, sank håbets elevator helt ned i kælderetagen, og tilsidst så vi på hinanden med et opgivende suk.

Havde vi vidst, hvad disse fejlslagne planer betød for mange af os af død og sult og elendighed i Neugamme, Dachau, Husum og mange andre steder, hvor blomsten af vor frihedsbevægelse betalte med liv og helbred, da havde sukket været endnu tungere end det var. Men selv uden den viden, var det ligesom vi først nu indstillede os på, at der kunne gå længe, før fangenskab bet var slut.

Hvor meget der overhovedet har været om denne befrielsesaktion, er såvidt vides ikke oplyst. Om det har været løse forberedelser, som intet blev til, eller om det hele var bluff, startet for at sætte mod i os, jeg ved det ikke. Information fra de, der lod meddelelserne og instruksjerne indgå, søges.

Senere gik rygten i lejren, at en uniformeret modstandsgruppe på

Fyn havde saboteret færgen, før den skulle sejle, og derfor måtte der telegrafisk tilkaldes et tysk transportskib, som befandt sig i nærheden. Er det rigtigt, så meget bitrere. Det næste døgn tilbragte vi i bugen på skibet i en luft, som under en dyne. Håbet havde vi givet op, men ikke humøret. Natten over lå vi ankret op i Storebælt — vistnok under Vresen. Der var luftalarm over Korsør med skyderi, men om det var grunden til opankringen eller blot forsigtighed på grund af minefaren vides ikke. Næste dag sejledes der så forbi Langelands østkyst i strålende højt vejr.

Endelig fik man lov at komme på dæk og lufte den luft, som var helt lodden, af ôs, ud af lungerne. Og sejlturen under en knaldblå sommerhimmel forbi den lange frodige ø, var en sådan stimulans, at den sad i sindet længe efter.

Dette solbeskinnede milde land med skove og modnende agre syntes os uovervindeligt i sin oprindelighed. Det følte vi navnlig, da vi løb ind i Flensborg havn. Fra det optimistiske solskin, som lå over det danske landskab, kom vi

ind i en atmosfære, hvor man ligesom følte, at håbet var tabt. Det lå ikke blot i de skidne, forsømte huse, i de nødtørftigt udbedrede skader fra engelske luftangreb eller i de glædesløse ansigter. Det lå på een eller anden måde i atmosfæren lige som når man føler et kommende tordenvejr.

DET sejrdrukne herrefolk havde tabt melodien.

Vi stoppedes i danske busser, som skinnede i alt det grå og så gik turen nordpå til lejren. Det var mørkt ved ankomsten, men efterhånden fordeltes man i de langt fra færdige barakker. Frøslev er blevet skildret adskillige gange. Førsteindtrykket kan dog lige nævnes. Uden at kunne give en kritik nogensomhelst bestemt adresse, er det et faktum, at vi fik indtryk af, at de — efter sigende — store summer, den havde kostet, var ret ilde anbragt. Vores indtryk var, at der var ydet og gjort det mindst mulige til den størst mulige betaling. Som et eksempel kan nævnes, at afløbene fra WC i een af barakkerne var ført nøjagtig 1 meter ud i sandet; — der endte de blindt! Praktisk var det i alt fald ikke.

Men det generede nu ikke de rejsetrætte fanger. Særlig eet hold, som havde »organiseret« en hel kasse kaffeerstatning fra skibet, så fremtiden lyst i møde.

Nøjagtig 1 måned senere afgik den første transport til Neugamme.

Men nu var rejsen vel overstået og kadavernisen fik sit afsluttende vers:

Ak fiske små i Kattegat
det er til at få svip a'
det ej til at fatte at
det hele I gik glip a'.

Men trøst jer tiden kommer snart,
da alt bli'r vendt til glæde.
Så får I meget grønt og rart,
som I får lov at æde.

Doc.

Alle rekorder slået ved dommene over krigsforbryderne i Danmark

Østrelandsret afsagde mandag den 18. juli dom i sagerne mod den tidligere rigsbefuldmægtigede, dr. Karl Werner Best, general Hermann Konstantin von Hannecken, politigeneral Günther Pancke og lederen af det tyske sikkerhedspoliti, Otto Bovensiepen, der alle var tiltalt for andel i forfølgelsen af jøder, for at have fjernet det danske politi og grænsegendarmeri 1944, samt for andel i talrige mord, terror-sprængninger og mishandling af danske fanger.

Byretten havde dømt dr. Best og Bovensiepen til døden. Hannecken og Pancke var blevet idømt fængsel i henholdsvis 8 og 20 år.

Landsrettens 10. afdeling frifandt dr. Best for at have taget initiativet til at fjerne jøderne i Danmark.

De tre øvrige tiltalte blev frifundet ligesom ved byretten for at have medvirket til politiets og grænsegendarmeries arrestation.

Herefter blev von Hannecken frifundet, dr. Best blev idømt fængsel i 5 år, fire års varetægtsarrest blev fraregnet, politigeneral Pancke idømtes 20 års fængsel og Otto Bovensiepen idømtes fængsel på livstid. Tre af rettens medlemmer havde stemt for stadfæstelse af dødsdommen over Bovensiepen.

Dommene er så urimelige, at *samtlige* dagblade har taget afstand fra dem, hvorefter dommene over Best og Bovensiepen straks er appelleret til Højesteret.

Vi gengiver en række bladkommentarer: De giver bedre end lange artikler sit tydelige svar:

Alle rekorder slået!

Der er efterhånden ved Østre landsret under hr. Lucas' ledelse afsagt flere domme, der har forbløffet offentligheden og fremkaldt forbitelse. Men mon ikke dem, der blev afsagt i går slår alle rekorder?

Højesteret bør have adgang til at efterprøve, om den mildhed, der her er udvist, skal have lov at stå som Danmarks endelige opgør med hr. Best.

(»Social-Demokraten«.)

Uanstændige domme.

— Jeg finder de afsagte domme usandsynlige og uanstændige. Men det sidste ord er forhåbentligt ikke sagt?

(Halfdan Lefevre).

Lucas må fjernes.

— Disse domme forbavser mig ikke det

mindste. Hr. Lucas og hans 9. afdeling har jo ikke bestilt andet — bl. a. gennem domme afsagt i Ålborg, Århus og Odense — end at krænke den almindelige retsbevidsthed i Danmark, og det er kun naturligt, at han må fortsætte hermed til den bitre ende. Afgørelsen er så horribel, at man næppe kan opvise deres lige her i landet. Men kan den tjene til at hr. Lucas fjernes som en mand, der ikke er kompetent til at afgøre sager af betydning for landets prestige, så vil trods alt noget være vundet!

(Redaktør Erik Arboe-Rasmussen, »København«.)

Så billigt er det.

Best — Bovensiepen — v. Hannecken — Pancke, fire navne, der for den danske befolkning betød terror og død, er blevet dømt. De fire navne er for mange danske ensbetydende med års ophold i tyske koncentrationslejre, for andre med pinsler i Gestapos torturkamre, for andre med tabet af en søn, en bror, en kæreste, mand eller fader, der blev myrdet, mens disse repræsentanter for den bestialske nazisme havde magten i landet. Den ene går fri herfra, den anden slipper senest om et år ud af fængslet. Nr. 3 har en dom på 20 år, og den sidste er idømt livsvarigt fængsel. Så billigt er det at sende folk i gaskamre, tortere dem til invalider, lade dem skyde på flugten. Sådan stiller de dommere, der under besættelsen havde travlt med at følge tyskernes ordre om at domme danske patrioter til langvarige fængselsstraffe, regnskabet op.

(»Land og Folk«.)

Ufravigeligt krav om appel.

Når Byret og Landsret er kommet til så himmelvidt forskellige domme, må det være et ufravigeligt krav, at dommene over Best, Bovensiepen og Pancke af anklagemyndigheden appelleres til Højesteret til skærpelse. Derimod kan dommen over Hannecken ikke appelleres, fordi det er en domstol med medvirken af domsmænd, der har frifundet ham. Vi beklager i Hanneckens tilfælde, at loven er sådan formet; for vi havde meget gerne set Højesterets vurdering af denne brutale soldats meriter i Danmark. Nu må vi nøjes med at se Højesterets vurdering af de tre dømte forbryderes gerninger og strafskyld. For at sagen går til Højesteret, må enhver dansk betragte som en selvfølge.

(»Nationaltidende«.)

Hvad er sandhed og ret?

Hvad er sandhed og ret? Sådan spørger den jævne mand i dag, når han har læst Landsrettens dom over de tyske krigsforbrydere i Danmark? Dommen over Hannecken, Best, Pancke og Bovensiepen.

Hvorfor spørger den jævne mand sådan? Er det fordi han nærer en blodtørstig hævnfølelse overfor disse forbrydere? Nej, han spørger sådan, fordi der mellem jævne mennesker i Danmark lever en indgroet retsopfattelse, som kræver lighed for loven.

Ved Landsrettens dom føles disse gode og enkle grundsætninger svigtet. Menigmand forstår ikke, at der kan være et sådant svælg imellem den dom, Byretten fældede og den dom, der i går faldt ved Landsretten.

(»Børsen«.)

Drømmer jeg?

Endelig i går gjorde Østre Landsret regnskabet op. Måske en og anden, der endnu kan huske lidt fra denne rædselsperiode, vil gnide øjnene og spørge forundret: Drømmer jeg, eller er jeg vågen? Best fem år, von Hannecken frikendt, Bovensiepen og »den højere Pancke« —, nå ja, det er ligegyldigt hvad de fik, for de får sikkert snart lov at forlade fængslet som frie mænd, der kan begynde forfra! Knap så godt er det gået deres ofre. De danske patrioter, der oplevede frihedens time, møder ikke altid den samme forståelse, som Best & Co. kan glæde sig ved.

(»Kristeligt Dagblad«.)

Højesteret må have det sidste ord.

Det måtte allerede på forhånd være givet, at sagen føres gennem alle Instanser. De meget væsentlige afvigelser i byrettens og landsrettens bedømmelse af materialet gør det så meget mere påkrævet, at højesteret får adgang til at sige det sidste ord i sagen.

(»Berlingske Tidende«.)

En kommentar.

I en kommentar i anledning af landsretsdommene i Best-sagen bemærker grosserer Toldstrup, Århus, der var jysk nedkastningschef, til »Jyllandsposten«:

— Jeg siger som mange af mine kammerater, at det var beklageligt, vi ikke fik skudt nogle flere lige efter kapitulationen. Det er virkelig min alvorlige mening.

Frøslev-foreningen er blevet til Gestapofangerne

Frøslev-foreningen holdt generalforsamling fredag den 17. juni i Admiral Gjeddes gård. Den var velbesøgt.

Formanden, fabrikant V. Clemmensen bød velkommen, hvorefter fabrikant Arne Poulsen valgtes til dirigent.

I sin beretning omtalte formanden udflugterne til Fårhuslejren og til Århus—Hvidsten. De havde været meget vellykkede og havde hver især samlet omkring 200 deltagere. Der havde været holdt mere end 20 bestyrelsesmøder, og man havde foretaget eksklusion af to medlemmer. Dette skridt fra bestyrelsens side blev senere på aftenen godkendt med overvældende flertal af generalforsamlingen.

Kassereren, mekaniker Heinrich Winther oplæste det reviderede regnskab, der godkendtes. Det udviste et mindre overskud. Regnskabsåret vil i fremtiden følge kalenderåret.

Da foreningen fra sin start kun har haft ret mangelfulde love, fremlagde formanden et udkast til nye love, der bl. a. fastslår, at foreningens navn nu er GESTAPOFANGERNE. Der førtes forøvrigt en længere debat om navnet, men da ingen havde noget bedre forslag, holdt man sig til dette.

Det særligt nye i lovene er, at foreningen går over fra at være en forening for en enkelt lejr, nu står åben for alle, der på grund af deltagelse i frihedskampen er blevet interneret i fængsler eller lejre i Danmark eller i Tyskland. Der er iøvrigt også adgang for andre, dog som passive medlemmer uden stemmeret ved generalforsamlingerne.

Som formand genvalgtes Clemmensen, og der lød flere anerkendende ord om hans store arbejde for foreningen.

Til den øvrige bestyrelse valgtes værkfører Arild Mikkelsen, kor-

degn Jan. Engel (kasserer), kommunelærer Johs. Fosmark, forretningsbestyrer Sigurd Mathiesen (næstformand), mekaniker Heinrich Winther og fru Silvio Fugl (sekretær).

Fabrikant Arne Poulsen og fru Solvejg Holst blev suppleanter til bestyrelsen.

Nogle indkomne forslag blev behandlet, men selv om de havde medlemmernes sympati, blev de afvist enten fordi man ikke magtede opgaverne, eller fordi man anså dem for at ligge udenfor foreningens rammer.

Man vedtog at oprette afdelinger ude omkring i landet, hvor der måtte være interesse for det.

Mindelund i Esbjerg

I Esbjerg vil der i byparken blive rejst en mindelund til erindring om den sidste verdenskrigs ofre. En nedsat komité, der tæller repræsentanter for besættelsestidens politiske fanger. Frit Danmark og Es-

bjerg kunstforening samt byrådet, har truffet aftale med billedhuggeren Henrik Starcke om at udarbejde skitse til monumentet, der ventes færdigt til afsløring den 29. august.

Frit Danmark opløst

På et landsmøde i organisationen »Frit Danmark« blev dennes opløsning enstemmigt vedtaget. Der herskede på mødet enighed om bladet »Frit Danmark«s store betydning som et tværpolitisk forum. Hovedledelsen besluttede i overensstemmelse med lovene at fortsætte bladet som en selvejende institution. Mødet stiftede en forening som grundlag for bladets udgivelse. Bladets hidtidige redaktør, fru Kate Fléron fortsætter den redaktionelle ledelse af bladet.

Søg de ædle og de fromme,
hvis du vil dit gavn;
efter dem, hvem manden omgås,
får han ry og navn.

(Abul-Atahija).

Frøslevforeningen (nu Gestapofangerne) på udflugten til Hvidsten

Pigtraad

Organ for
KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Kontor:
Ordrup Jagtvej 175, Charlottenlund
Kontortid: 9—12,30. Giro 780, Tlf. OR. 5075.

Redaktør:
Johs. Fosmark, Slagelsegade 9. 2., Øbro 8537.

Forretningsfører:
H. Kornbeck, Ordrup Jagtvej 137, OR. 5075.

Tryk:
Hak Jørgensen, Sturlasgade 14, Kbhvn. S.

MEMLEM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Gestapofangerne

— Jeg skal ikke lægge skjul på, at idealet for mig for en fangeforening, var det grundlag, hvorpå vi i sin tid startede landsforeningen af besættelsestidens politiske fanger: En fangeforening, der havde til hensigt at bevare kammeratskabet fra besættelsestiden, det kammeratskab, der opstod i de tyske og danske fængsler og koncentrationslejre. En forening, der på tværpolitisk grundlag tog stilling til de aktuelle spørgsmål, således at vi førte de bedste af frihedskampens ideer ud i hverdagen.

Men erfaringen har jo desværre vist, at en sådan forening sprænges i den ideologiske brydning mellem øst og vest.

Dette var een af de udtalelser, der faldt på Frøslevforeningens generalforsamling. Den fastslår en tragisk kendsgerning, men spørgsmålet rejses nu af den tidligere Frøslevforening, om det ikke skulle være muligt her i Danmark at skabe en fangeforening på et rent kammeratligt grundlag.

Med en grundstamme af Frøslev-kammerater gør man nu forsøget på at skabe en landsomfattende forening af fangerne fra besættelsestiden.

Man er blevet klog af skade. Man vil ikke have politik ind i foreningsarbejdet. Man fastslår da også allerede i lovenes paragraf 2, at foreningen skal være absolut fri for partipolitiske anskuelser. Såvel bestyrelsen som medlemmerne er uberettigede til at udføre partipolitisk agitation ved foreningens møder og sammenkomster, ligesom ingen må benytte foreningens medlemsfortegnelse til sådant formål.

En navneforandring var nødvendig. Man havde fået en del medlemmer, der var arresteret før Frøslev-lejren blev oprettet, og medlemmernes sammensætning skulle gerne fremgå af navnet. Man ønskede også, at navnet skulle være så kort som muligt. Og så gik navnet GESTAPOFANGERNE af med sejren.

Det blev sagt, at navnet ikke helt dækkede. Spanskæmperne havde været de første frihedskæmpere, sagde en taler. De landsmænd, der var arresteret af det danske politi for deres antinazistiske indstilling, blev heller ikke dækket af navnet, og ingen ville dog formene sådanne adgang til medlemskab.

Men flertallet syntes altså om navnet, og enhver må vel indrømme, at man ude omkring i offentligheden vil opfatte navnet rigtigt. Man vil gennem navnet forstå, at det drejer sig om en sammenslutning af deltagere i frihedskampen, som på grund af deres indsats, stor eller lille, kom til at opleve nazismens voldsmetoder gennem indespærring.

Så være da med disse ord foreningen GESTAPOFANGERNE mødt med alle gode ønsker for dens virke til gavn og til opmuntring.

Johs. Fosmark.

Studielegaterne skal søges nu

Kammeraternes Hjælpefond oprettede i 1948 3 studielegater. Der er særlig tænkt på at hjælpe deltagere i frihedskampen til at få eller fuldende en uddannelse. De efterladte børn kommer naturligvis også i betragtning.

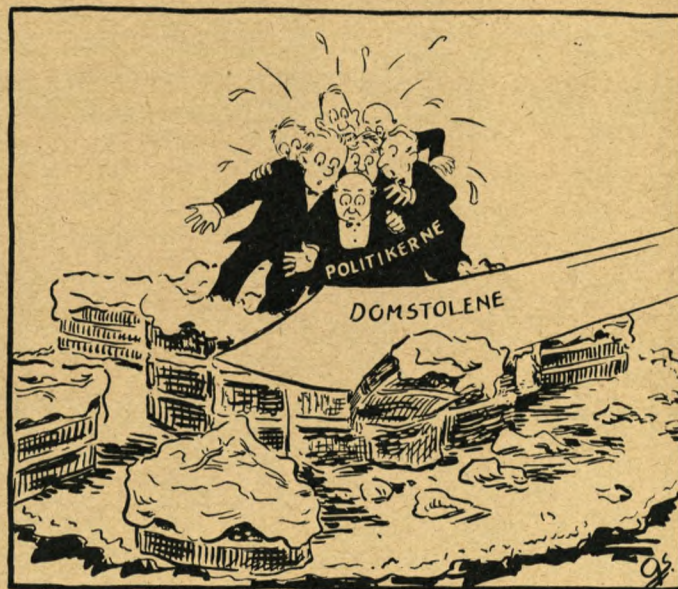
Det er tanken i løbet af 5 år at udbetale 25.000 kr. i studiehjælp.

Interesserede bedes søge med det samme, da ansøgningsfristen udløber 1. september.

Der søges ikke på blanketter, men man bedes skrive så udførligt som muligt om deltagelse i frihedskampen, arrestation, fangeophold o.l.

Desuden skal man meddele, hvilken uddannelse pengene tænkes brugt til. Det er en fordel at vedlægge udtalelser fra medarbejdere i frihedskampen samt anbefalinger fra skoler, kursus o. lign. om flid og evner.

Ansøgningerne sendes til Kammeraternes Hjælpefonds kontor, Ordrup Jagtvej 175, Charlottenlund.

Værnemåger-lagkagen.

Stykkerne bliver tyndere og tyndere jo nærmere man kommer til det delikate midterstykke

For første gang en Nightingale-medalje til Danmark

For første gang er en dansk sygeplejerske blevet dekoreret med Florence Nightingale-medajllen, som i 1912 indstiftedes af det internationale Røde Kors til minde om Nightingales enestående indsats inden for sygeplejen. Det er forstanderinde ved Rigshospitalet, frk. Eli Magnussen, der har modtaget denne smukke æresbevisning og hun vil få overrakt decorationen den 23. september.

Medajllen gives til sygeplejersker i forskellige lande, der har udført særligt for tjenstfuldt arbejde i plejen af syge og sårede i krigs- eller fredstid, eller som har udført en bemærkelsesværdig indsats inden for sygeplejens organisation, og det kan ikke undre, at frk. Magnussen blev den første dansker, der hædredes på denne måde. For sine kolleger har hun gjort et stort organisatorisk arbejde, og da hun sad som fange i Frøslev, bragte hun sine medfanger såvel materiel som moralsk hjælp.

— Jeg er betaget over, at jeg har fået Nightingale-medajllen, udtalte frk. Magnussen til B.T. Jeg synes, det er temmelig ufortjent, men naturligvis er jeg meget glad, for rent sygeplejemæssigt sætter vi denne anerkendelse overordentlig højt.

Frk. Magnussen fortæller, at hun begyndte som elev på Rigshospitalet i 1922, og efter forskellige avancementer blev hun i 1932 forstanderinde. Den 1. juni 1944 hentede tyskerne hende på bopælen på Sortedamsdosseringen, og som impliceret i illegalt arbejde blev hun ført til Frøslev.

— Jeg var i lejren indtil 22. december samme år, fortsætter forstanderinden, og jeg fik rig lejlighed til at udøve min sædvanlige sygeplejegering, for medens mændene havde sygeafdeling, var der ingen, der tog sig af de kvindelige patienter.

— De ydede antagelig også moralsk støtte til Deres medfanger

— Det var egentlig ikke så nødvendigt, der bestod et glimrende kammeratskab, og vi hjalp hinanden med at holde humøret oppe.

Faarhuslejren kan nedlægges

Den kolossale opgang i benyttelsen af fængselsvæsenet, som satte sit præg på de første efterkrigsår, er nu ved at ebbe ud. Af en meddelelse fra justitsministeren til finansudvalget fremgår det, at Faarhuslejren nu kan nedlægges i løbet af året, og at det løst ansatte fængselspersonale er ved at forsvinde.

Fængselsvæsenet beskæftigede i 1945—46 ca. 700 løstansatte folk. Antallet var næsten halveret i fjor, og i år ventes det at komme ned på 142 mand. Straffelejren Hjøllund og en lejr under Nyborg statsfængsel nedlægges, og Møgelkjær og Kragsskov hede, der hidtil har været brugt til landssvigere, tages i brug til almindelige straffefanger.

Af landssvigere er der nu kun ca. 1000 tilbage i fængslerne mod godt 2400 ved udgangen af februar i fjor. Desuden er antallet af almindelige forbrydere i vore fængsler gået ned fra 6500 i fjor til 5500 i år.

Koncentrationslejr-fanger i Tyskland får oprejsning

Kiels landdag har vedtaget en lov om godtgørelse til forhenværende koncentrationslejr-fanger, der påbyder, at alle, der fra 30. januar 1933 til 8. maj 1945 har været indespærret i over een måned af politi-

ske, racemæssige, religiøse eller ideologiske grunde, kan få en erstatning af det offentlige på 150 mark for hver måned. I Sydslesvig og Holsten berøres ca. 6000 mennesker af denne lov. De har tilsammen været fængslet i 80.000 måneder.

Grini i flammer

Størsteparten af den tidligere tyske baraklejr på Ilebu, der blev anvendt som koncentrationslejr under krigen (Grini) er nedbrændt til grunden. Ilden opstod i de såkaldte kompagnibarakker, hvor det tyske vagtmandskab boede under krigen. Da brandmandskabet nåede frem ved 20,30-tiden var strålevarmen så stor, at man kun kunne søge at begrænse ilden til den gruppe barakker, som allerede var antændt. Slukningsarbejdet fortsatte det meste af natten. Efter de hidtil foreliggende oplysninger er ingen mennesker kommet til skade. Man kender endnu ikke årsagen til ildens opståen.

Amnesti for kollaboratører forberedes nu i Frankrig

Georges Bidault, der var formand for det franske frihedsråd, og François de Menthon, der som justitsminister lige efter Frankrigs befrielse mere end nogen anden har præget den franske kollaboratørlovgivning, har forelagt nationalforsamlingen et forslag, der går ud på følgende:

1. Der skal ikke gives amnesti til personer dømt af højesteret eller dømt for tortur og stikkervirksomhed, Men ellers

Den uforglemmelige maj-dag i 1945 i Frøslevlejren

kan enhver person dømt efter kollaboratorlovgivningen sættes på fri fod, før straffen er afsonet. Benådningsindstillinger skal foretages af en kommission af dommere og modstandsfolk.

Konfiskeret ejendom tilbagegives den frigivne.

2. Dom for »national uværdighed« mildnes i sine konsekvenser, således at den kun medfører tab af de borgerlige rettigheder og forbud mod visse nøje definerede beskæftigelser. Men den dømte får påny ret til at vidne i retten, være direktør eller bestyrer for firmaer og forretninger. Det skal være muligt for de dømte påny at få pensionsret og få konfiskeret ejendom tilbagegivet.

Under ti års dom for »national uværdighed« eftergives. Livsvarig dom ned sættes til tyve år.

Forslaget skulle have gode chancer i nationalforsamlingen, da selv kommunisterne er gået ind for et begrænset amnesti.

Mere om Lucas-dommene

Den konservative »Vestlollands Avis« udkom den 19. juli med en usædvanlig forside. Under overskriften »Landsretsdommene« var der et stort åbent hul, hvorunder man kunne læse:

»Ovenfor skulle kommentarerne til landsretsdommene over de tyske krigsforbrydere — undskyld gentlemen — have stået. Vi må imidlertid indrømme, at vi savner ord for en kommentar. Vi stiller pladsen til rådighed for læserne, men vi tager ikke ansvaret for, hvad den enkelte sandsynligvis vil skrive. Kun beder vi iagttaget, at hvis en mand under krigen havde skudt von Hanneken, ville han efter dommen have stået som *morder*.«

En anden artikel »Frihedskampens ofre — in memoriam« bestod kun af disse tre ord: »I døde forgæves«, og endelig fremtrådte omtalen af de milde domme under overskriften »»Die dummen Dänen« for nægter sig ikke«.

Stutthof-protest

Stutthof-udvalget har som repræsentanter for 150 danskere, der i næsten to år var spærret inde i den tyske tilintetgørelseslejr Stutthof ved Danzig, gennem Ritzaus Bureau udsendt en erklæring, hvori man protesterer mod de ved Østre Landsret afsagte krigsforbryderdomme, der karakteri-

seres som en udfordring til det danske folks retsbevidsthed.

Man protesterer særlig mod frifindelsen af general von Hanneken og den milde dom over dr. Best, idet man anklager disse to for direkte medansvarlighed i 25 kammeraters død. Er det umuligt at appellere frifindelsesdommen til højesteret, må det være muligt at rejse en ny sag på dette grundlag, hedder det i erklæringen.

Man protesterer endvidere mod den form, udrensningen i det hele taget har fået, kræver spørgsmålet om Stutthof-fangernes deportering taget op, så de ansvarlige straffes, og opfordrer alle tidligere politiske fanger og alle tidligere deltagere i modstandskampen til af al magt at protestere mod landsrettens dom over de tyske krigsforbrydere.

At lave et blad —

At lave et medlemsblad er morsomt, men ikke det vare sjov. Hvis vi bringer vittigheder, siger man, vi er pjattede. Hvis vi klipper i andre blade, er vi for dovne til selv at skrive. Hvis vi ikke gør det, er vi for glade for vort eget. Hvis vi ikke optrykker indlæg, er vi hensynsløse overfor medlemmerne. Hvis vi gør det, er bladet fuldt af vrøvl.

Og så er der måske nogen, der vil tro, vi ikke har klippet dette ud af et andet blad — men det har vi!

(Havnearbejdernes Fællesforbunds Medlemsblad).

De sociale problemer

Som bekendt stiftedes på landsforeningens sidste kongres, hvor landsforeningens opløsning blev definitiv, et landsudvalg til varetagelse af de tidligere politiske fangers interesser.

Landsudvalget har på et møde d. 10. juni i år konstitueret sig med direktør Schoch som formand, assistent Frode Toft som sekretær og civilpolitibetjent O. Marcher som kasserer.

Diskussionen på landsmødet såvel som en række eksempler fra dagspressen både i København og provinsen synes at vise, at der foreligger et antal tilfælde, hvor besættelsestidens ofres sociale problemer ikke er tilfredsstillende løst gennem

den hidtidige lovgivning og administrationspraksis.

For at undersøge dette spørgsmål har Dansk Røde Kors ansat landsforeningens hidtidige sekretær for et par måneder til at samle materiale fra hele landet om syge og invalider fra besættelsestiden. Landsudvalgets adresse bliver derfor: Dansk Røde Kors, Amaliegade 18, Kbh.

Landsudvalget appellerer nu til jer om at bistå dette arbejde på enhver måde. Åge Christensen vil besøge en række af provinsens byer, men I opfordres til i forvejen at samle de tilfælde sammen, der bør behandles. Vi beder jer forstå, at den nuværende ordning og myndighedernes forståelse af, at ikke alle spørgsmål er løst helt, bør udnyttes til et energisk arbejde nu. De sager, som ikke rejses i de nærmeste par måneder, vil sikkert meget vanskeligt kunne føres igennem.

Byer, som har presserende tilfælde, bedes underrette os, så de kan være sikre på at blive besøgt.

Mindesmærket i Helligåndskirken:

Komiteen, der hidtil har bestået af:

statsaut. revisor H. C. Steen Hansen,

flyveleder Erik Jacobsen, og sekretær Åge Christensen, er blevet suppleret med konsul Kaj Dahl, Horsens.

Værdisagerne fra koncentrationslejrene

Ifølge en indberetning fra den danske militærmission i Berlin er listerne over de danske ejere oversendt til de engelske militærmyndigheder, hvorfra svar endnu ikke er modtaget.

Dei Gung spurgte: »Gives der et ord, efter hvilket man kan handle hele livet igennem?« Mesteren sagde: »Næstekærlighed. Hvad du selv ikke ønsker, gør ikke det mod andre.«

(Kung-Fu-Tse).

GRUNDLOVSJUBILÆET en bitter pille

Til grin for hele borgermusiken, eller måske blot glemte, hårdhændet begravet i hukommelsen under et morads af politisk kævl og splid, det er hvad frihedskampens folk er i dag — takket være deres ringe tal i forhold til befolkningstallet og det antal »gode danske«, der uden skam gik nazisternes ærinder, hvadenten det drejede sig om arbejde for, leverancer til eller direkte tilknytning til det tyske, så forhadte krigsmaskineri. Vi er håndfast blevet stoppet til en fjern fortid, og glemselens slør er sænket for os — måske fordi vi turde, hvad andre ikke turde. —

Vi ventede ingen medailler — men heller ikke at være til nar!

Man får efterhånden det indtryk, at vi blot var en samling eventyrlystne knægte, der i en politiløs tid lavede gale streger!

Grundlovsfestlighederne store cirkusnummer for skatteyderne penge er nu overstået, og al den kvalmende danskhed og alle de store ord om os selv, hvilket sikkert har givet én og anden en sær flov smag i munden, er nu så meget på afstand, at en gammel K-Z-fange kan gøre status op, for at se, hvad der egentlig var at glæde sig over den 5. juni.

Efter en festlig optakt, hvor den gammelkendte danske »øllebrødsbarmhjertighed« uddelte benådnings til landsforrædere og forræde banditter, for at disse kunne deltage i de stort anlagte festligheder omkring 100-års jubilæet for den grundlov, som de benådede med ildhu og hånlige skuldertræk havde sveget og forbrudt sig imod på det groveste, var den første knyttnæve i ansigtet på frihedskampens folk og en åbenlys hån mod vore døde kammerater!

En mere værdig optakt til dette højt besungne jubilæum kunne der vel nok have været fundet!

Så fulgte dukkert nummer to! — Eftergivelse af kommunehjælpen. Men denne storstilede eftergivelse af kommunehjælp havde ikke bud til de mange danske, der under Danmarks frihedskamp havde sat alt ind for Danmarks frihed og selvstændighed, for pladsen mellem de frie nationer.

Næh! — tværtimod ... Den midlertidige hjælp fra centralkontoret var ikke andet end camoufleret kommunehjælp, og denne måtte vi betale tilbage. *Ingen dobbelthjælp til K-Z-fanger*, sagde socialdirektøren i København.

Havde denne høje herre delt skæbne med os, havde hans opfattelse nok været en anden, og mere menneskelig. Nu stirrer socialdirektøren sig blind på paragraffer. — Bevares —!

Nogen skal der jo også være med til at hjælpe at tilbagebetale de store bøder, som de sølle storværnemagere af en ren og skær fejltagelse var blevet idømt — de stakler, de havde jo da kun gavnet Danmarks sag, og de er da i dag de hæderligste mennesker i landet med fuld æresoprejsning og hornmusik! Kendte navne i lange rækker og stakkels vildledte frikorpsfolk skal da også have lidt for den ulejlighed og tort, de havde været ude for.

Det er dette, vi skal hjælpe med til at betale!!!

Men hvad med vore syge kammerater, der endnu, 4 år efter besættelsen, ikke har fået ordnet deres økonomiske spørgsmål med den danske stat, skal deres skæbner drukne i udvalgs mødernes tusmørke på Christiansborg????

Viljen til kamp for frihed og ret, og stoltheden over det land, vi kæmpede og led for, dræbes nu langsomt af det danske embedsmandsvældes uretfærdige og hjerteløse skalten og valten med det, vi ydede vor indsats for at bygge op!

Med højagtelse og bitterhed

ærbødigst I. M.-C.

Kammeratskabs-Stævne

lørdag d. 13. august i anledning af femårsdagen for tyskernes overflytning af Horserød-lejren til Frøslev

Turistbiler afgår kl. 15 fra Rådhuspladsen til *Horserødlejren*, hvor der holdes korte mindetaler af *Per Federspiel* og *kaptajn Digmann*. Bilerne kører derefter til Holte, hvor sammenkomsten finder sted i Ny-Holte hotel. Her spises det medbragte smørrebord.

Der bliver forskellig underholdning af tidligere fanger, bl. a. har *kaptajn Engholm* og *Skjold Andersen* lovet at synge, og *polititiinspektør Mellerup* vil muligvis frem-

sige en af sine i Frøslev så berømte uge-revuer. Der forevises film fra besættelsestiden, bl. a. filmen »Glem ikke«, hvortil justitsministeren og en lang række kendte jurister er indbudte.

Aftenen slutter med selskabeligt samvær.

Klokken ca. 23 kører turistbilerne tilbage til Rådhuspladsen.

Billetpris for sammenkomsten i Ny-Holte med filmforevisning, servering af kaffe m. brød samt senere pølser m. rundstykke alt incl. kr. 4,00 for medlemmer af Gestapofangerne. Billetpris for gæster kr. 6,00.

Billet til turistbilerne (kun de først anmeldte kan få plads) koster kr. 8,50 tur-retur. Tog til Hillerød med afgang fra Hbg. kl. 14,19 kan også benyttes. I Hillerød venter turistbiler, som kører til Horserød og retur til Hillerød. Ankomst til Holte klokken 18.

Tilmelding omg. til formanden for Gestapofangerne, V. Clemmensen, Vejlands Allé 86, S.

En tilkendegivelse

Om Ludvig Brandstrup, den folkekære danske skuespiller, som afgik ved døden for nylig, fortæller »Viborg Stifts Folkeblad« følgende historie:

Under besættelsen holdt han ryggen rank, og tyskerne var gang på gang ude efter ham, men de kunne ikke finde noget at ramme ham på. Engang var det dog ved at gå galt.

Det var en vinter, da sneen lå højt. Teatret var fyldt til sidste plads, og de første rækker var besat med tyske officerer, da Brandstrup skød tæppet til side og trådte frem med højre hånd løftet som til Hitlerhilsen. De tyske officerer så forbløffet på hinanden, men til sidst rejste alle teatrets »grønne« sig og hilste Brandstrup med oprakt arm. Der var dødsstille i teatret. Folk anede ikke deres levende råd. Hvad var det, som var ved at ske?

— Så højt lå sneen i går! bemærkede Brandstrup stille og sænkede sin arm.

Den demonstration havde nær kostet ham hans hovede.

»Fa'r, var han ikke en meget dygtig Konge?« — »Nej, det kan man ikke sige; — der var Fred i hele hans Regeringstid.«
(K. K. Steincke).

„Der var ikke så forfærdelig stor forskel på tyskernes redskaber, de, der talte, de, der skrev og de, der skød“

Udtalelse af overborgmester H. P. Sørensen

Der har udviklet sig en hel polemik omkring Harald Bergstedt. Hans samtidige, Anders Vigen, har i »Berlingske Aftenavis« anmeldt bogen »Sange bag gitter«. Redaktionen havde opfordret et par af de i bogen angrebne til at ledsage anmeldelsen med kommentarer, men ingen havde ønsket det. Redaktionen tog afstand fra anmeldelsen samtidig med offentliggørelsen, og bagefter tog Anders Vigen afstand fra, at redaktionen havde taget afstand, uden at han i forvejen havde fået det at vide. Og nu tager H. P. Sørensen saa afstand — i »Social-Demokraten«.

H. P. Sørensen, der ikke har villet polemisere mod Bergstedt for ikke dermed at »skaffe ham større publikum i offentligheden end de få tilhængere af det ophævede danske naziparti«, gentager de historiske kendsgerninger om, hvorfor han måtte gå fra »Social-Demokraten« efter at have nægtet at trykke Bergstedts Tysklands-kroniker. Vigen har i sin anmeldelse udtrykt den opfattelse, at H. P. benyttede lejligheden til at forsvinde!

Overborgmesteren siger til slut om fænomenet Bergstedt:

— Må jeg så endelig til sidst gøre et par

særlige bemærkninger. Jeg har ikke angrebet Bergstedt, ikke forfulgt ham, hader ham ikke, jeg har tværtimod været med til at bevare hans gode sange i arbejdersangbogen. Da jeg var vidne i sagen mod ham, spurgte dommeren mig, om jeg krævede ham straffet. Jeg svarede: Absolut nej, og da jeg gik, greb en grædende og sammenbrudt mand min hånd, knugede den i begge sine og sagde: Tak, Søren! Jeg hører ikke til Bergstedts »avindsmænd«, som Vigen synes at mene!

Men skønt menneskelige følelser ikke er mig fremmede, kan jeg dog ikke helt glemme den alvorlige og dødsensfarlige tid, da Bergstedt stillede sig fuldt og helt til rådighed for den mest afskyelige, forbryderiske politik, som verden nogen sinde har set, nazismen. Jeg har kun på meget beskedent vis ydet min modstand, mange har ofret livet, men Bergstedt sang tyskernes lovsang. Det må Anders Vigen ikke glemme.

Og var der egentlig så forfærdelig stor forskel på tyskernes redskaber, de, der talte, de, der skrev, og de, der skød. Viljen var den samme.

som skulle grave panserfælder i nærheden af den danske grænse. Kvinder græd og mænd knyttede hænderne i vrede over de mishandlinger, de blev vidne til, når fangerne passerede forbi dem ud til de forskellige Arbejdssteder. Med fare for repressalier fra vagtmandskabets side havde de forsøgt på forskellig vis at hjælpe fangerne, men det blev jo kun til småting.

OGSAA pastor Meyer blev — skønt tysker født i Ditmarsken — optændt af harme over, hvad han så og hørte, og han så og hørte mere end de fleste; thi flere gange tiltvang han sig adgang til lejrens afspærrede område. For den, der har levet i tyske koncentrationslejre, er det ufatteligt, at det lykkedes for en fri mand at komme ind i en sådan lejr, endog flere gange, og det er endog lykkedes ham at gennemtvinge sin vilje med at få nøje oplysninger om navne, fødselsdata, hjemsteder etc. for de ca. 300 af fangerne, der døde i lejren under det kortvarige ophold. Hans skildring af den tilstand, ligene var i, når de kom til kirkegården, skal ikke gengives på tryk; lad det blot blive sagt således, at der var de tydeligste udtryk for, at disse mennesker ikke alene var sultet ihjel, men også for adskilliges vedkommende var pint til døde på både raffineret og afskyeligt rå måde. Han medvirkede ved alle begravelserne (også noget ganske uhørt) og prøvede på at hjælpe de fanger, som han kom lidt i forbindelse med ved de næsten daglige begravelser på kirkegården; 8—10 fanger døde hver dag.

DET dyb af menneskelig lidelse han fik indblik i, blev en stor sjælelig byrde for ham. Den måtte give sig udslag. Derfor tog han den for sin egen sikkerhed ikke ufarlige beslutning at skrive derom til »Oberkommando der Wehrmacht«

Et Lyspunkt.

Introduktion af Sognepræst Kaj Lænkholm (Dachau og Neuengamme).

UNDER en prædike- og foredragsrejse i Sydslesvig skulle jeg den 20. august i Ladelund forsamlingshus tæt ved den danske grænse tale om mine oplevelser som fange i koncentrationslejrene Neuengamme og Dachau. På det sted var der den særlige baggrund for et møde med dette emne, at der i efteråret 1944 havde været en lille Neuengamme-»underlejr« i Ladelund.

Efter at mødet var bekendtgjort, rettede sognets tyske præst en an-

modning til mig om at få en samtale med mig, idet han, medens nævnte underlejr var i hans sogn, havde haft forskelligt med den at gøre. Jeg sad da hin tirsdag eftermiddag i pastor Johannes Meyers studereværelse sammen med den danske præst Martin Nørsgaard.

Pastor Meyer fortalte, hvorledes Sognets beboere det pågældende efterår var blevet rystet dybt over det, de blev øjenvidner til; kun i 5—6 uger var lejren hos dem; den rummede ialt knapt 2000 fanger,

og »Innenministerium«; han valgte at skrive begge steder hen — og meddelte dette til hvert sted for sig — for derved ligesom at sætte de to myndigheder i indbyrdes konkurrence; ganske rigtigt beregnede han, at den ene ikke turde sidde henvendelsen overhørig af hensyn til den anden. Om det skete på grund af denne henvendelse eller ej (noget lignende fandt nemlig omtrent samtidig sted i Neuengamme, hvor jeg på den tid var fange) er ikke godt at vide, men i hvert tilfælde ankom ret hurtigt derefter en kommission, som undersøgte forholdene i lejren, og forskellige forhold blev ændret som resultat af dette besøg.

Underligt nok var der en speciel baggrund for, at disse beretninger berørte mig på særlig måde. Jeg var i efteråret 1944 fange i koncentrationslejren Neuengamme. Omkring den 15. december samledes alle præster, der som fanger befandt sig i lejren, i en særlig blok, og den 19. december blev vi 52 præster ført bort fra Neuengamme for at blive anbragt i Dachau sammen med ca. 1400 andre præster af alle nationaliteter og trosbekendelser i Europa. Blandt disse 52 var der 3 hollændere, som netop lige var kommet fra Ladelund-lejren. En af dem, Timmer, kom jeg i særlig venskabsforbindelse med; han fortalte, at han en dag i efteråret 1944 havde været til gudstjeneste i den lille hollandske by Putten; hans kone og børn opholdt sig midlertidigt i denne by. Mod slutningen af gudstjenesten blev kirken, der var stuvende fuld, omringet af tysk militær; det blev påstået, at der i byen var blevet skudt 2 tyske officerer (pastor Timmer hævdede, at dette ikke kunne være rigtigt); som repressalie blev alle byens mandlige indbyggere — ialt 673 — efter i 1½ døgn hverken at have fået vådt eller tørt, stuvet ind i nogle jernbanevogne og kørt til

Hvad vidste befolkningen om de tyske k-z-lejre? Hvordan reagerede den?

Disse spørgsmål har hele befolkningens interesse og vor i særdeleshed. Vi bringer her et usædvanligt dokument fra den sydslesvigske by Ladelund, nær den dansk-tyske grænse. Vi har tidligere skrevet om dette emne, og billedet, vi har måttet tegne var forstemmende. Læs denne beretning med eftertanke. Der var dog nogle retfærdige i Israel.

Uddrag af Ladelund Sogns Krønike

skrevet af Pastor JOHS. MEYER, Ladelund

Nytårsaften 1944!

Medens jeg ved årets udgang kaster et blik tilbage på det forløbne år, melder radioen om stærke indflyvninger over rigsområdet af fjendtlige bombemaskiner. Nat efter nat og dag efter dag bliver vore tyske byer bombarderet, og antal-

let af døde og udbombede kan ikke længere gøres op. Det danner intet berømmelsens blad i nationernes historie at føre krig mod værgeløse kvinder og børn. Hvem skal engang bære ansvaret for det, der nu sker? Den ene vil kaste ansvaret over på den anden, og dog må

Tyskland. Mange af dem kom til Ladelund. Pastor Meyers oplysninger går ud på, at 70 af disse hollændere døde i Ladelund. Men dødsflokken blev større endnu på den videre fart gennem tyske koncentrationslejre. Af de 3, jeg var sammen med, døde to i Dachau: Timmer og en ved navn de Jong. Pastor Meyer mente at vide, at der kun vendte 37 tilbage til Putten. Hvilket dyb af lidelse rummer ikke blot en sådan enkelt deportation.

DENNE samtale giver mig lejlighed til at fremhæve to ting: For det første, at der dog har været i hvert tilfælde denne ene tysker, som modigt hævdede sin røst til indsigelse mod rædslerne i koncentrationslejrene; det trængte vi til at erfare; ganske vist: een svale gør ingen sommer, men alligevel —!

For det andet — og det blev også understreget af pastor Meyer — det kan ikke være rigtigt, når det fra tysk side påstås, at næsten ingen tyskere har kendt noget til lidelserne i koncentrationslejrene. Ligesom det skete her ved Ladelund, skete det også snese af andre steder, at fangerne fra hovedlejrene og deres underlejre arbejdede uden for deres lejr, og at befolkningen derfor dag efter dag lagde

mærke til disse rækker af menneskevrage, som passerede forbi deres vinduer, og blev øjenvidner til mange mishandlinger af dem fra fangevogternes side. *Folk har vidst noget om alt dette.* At de som helhed taget så ikke turde — selv vil de vel sige: ikke kunne — gøre noget derimod, ændrer intet ved deres medviden og den deraf følgende medskyld.

Muligt er det jo nok, at sådanne forhold har gjort særlig stærkt indtryk på en befolkning som den i Ladelund; den boede så nær ved den danske grænse, og den var selv af nordisk, af dansk æt. Derfor vendte også nazisterne i Ladelund sogn for langt den største dels vedkommende sig imod denne umenneskelighed og prøvede på at hjælpe ofrene for den; det er der flere notoriske eksempler på.

Men et særligt lyspunkt er alligevel, at en af dem, pastor Johs. Meyer, vovede sin frihed for at gøre indsigelse derimod; det tjener hans menneskelige egenskaber og hans kristentro (og det kommer måske ud på ét) til ære.

Og så lader vi kirkebogen selv tale!

Kaj Lænkholm.

for Gud nogle være ansvarlige for denne forfærdelige krig. Såfremt kronisten skal holde sig til sandheden, må han nytårsaften 1944 berette, at næppe een i sognet tror på sejren. Nogle helt fanatiske nationalsocialister (og her følger nogle navne på stedlige partimedlemmer) venter på et vidundervåben, der skal afslutte krigen i løbet af nogle dage med en sejr for os. Stakkels tosser! Og selv om sejren alligevel skulle blive vor, hvad så? Så ville vor kirke bestemt komme ind i en forfærdelig forfølgelsestid. Regeringen har frigjort sig for ethvert spor af kristendommen. Af alle de små og store førere er der ikke en eneste, der anerkender blot den mindste del af kristendommens ABC. Jeg er klar over, at jeg på grund af denne dom er moden til koncentrationslejren, men således tænker langt den største del af min menighed. Tilstedeværelsen af en koncentrationslejr her i Ladelund har åbnet vore øjne.

Koncentrationslejren.

Krigen rykker nærmere. Fjenden står ved vort fædrelands grænser og har delvis overskredet disse. I sognet bygges der pansergrave og stillinger. Gud Herren forskåne i nåde vor kære hjemstavn og holde krigshandlingerne borte derfra! Hør os, Herre vor Gud!

Eine Mauer um us baue,

Dass dem Feinde davor graue,

Er mit Zittern die anschau.«

Til arbejdet med disse pansergrave blev der i begyndelsen af november henlagt en koncentrationslejr til vor landsby. Straffefangerne blev anbragt i arbejdslejrens baraker. Hvad vor landsby nu oplevede, var i den grad gruopvækkende, at det simpelthen er umuligt at skildre. Vi havde også her, fremfor alt gennem Londons radio, hørt om koncentrationslejrene, men aldrig troet, at tilstandene var i den grad sataniske. Vor landsby var syg i de uger. Mænd og kvinder græd,

når de så det sørgelige tog på vejene, og vi måtte fuldstændig magtesløse stå og se til.

Hvad skal jeg nu berette om denne lejr? Skriver jeg sandheden, og får Gestapo dette at se, bliver også jeg pint til døde i en koncentrationslejr. Jeg vil derfor berette om, hvad jeg har oplevet, komme hvad der vil. Man skal i senere år vide, hvad der her var muligt under nazisterne i 1944. Hvad jeg nu skriver, er den fulde sandhed. Senere generationer vil måske anse det for at være overdrevet, men det er ikke rigtigt, tværtimod, vort sprog er for fattigt til at skildre de stedfundne grusomheder.

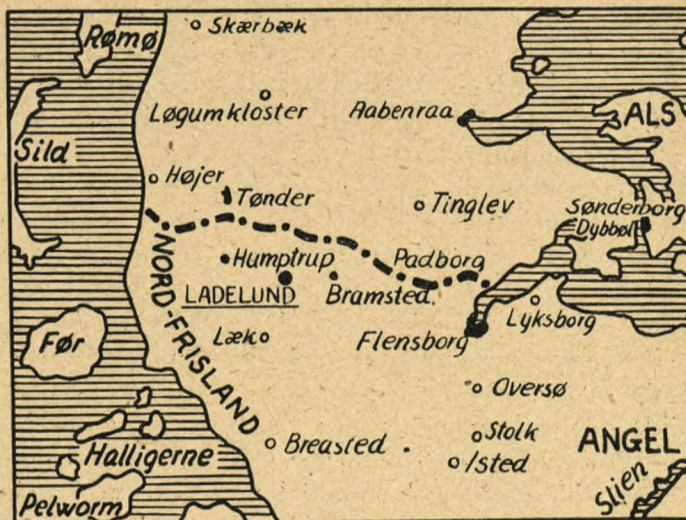
Der blev i dagevis i forvejen hvisket om, at der skulle komme en koncentrationslejr hertil for at bygge en pansergrav fra Bramstedlund til Humptrup. Og i begyndelsen af novbr. kom der 2000 straffefanger, der blev anbragt i en arbejdslejr, hvor der ellers havde været 200 mand. Straks den følgende dag ringede lejrens SS-fører til mig for at spørge, om kirkegården tilhørte kirkesognet eller kommunen. Han havde 4 døde, der skulle begraves. Han bad mig om at komme til lejren til en drøftelse af forholdene. I aftentimerne gik jeg så derhen, benyttede imidlertid ikke landevejen, men drejede ved borgmester Max Feddersens ejendom ind på den

markvej, der førte til lejren. Undervejs så jeg det sørgelige tog af de 2000, der kom fra arbejde.

DET var mit første møde med dem.

Jeg gik ved siden af toget, der for ca. hver 50 meter var flankeret af en M.A.-soldat, og så på folkene. De var ikke længere mennesker, men hvad var de da? Jeg ved det ikke. De var indhyllet i pjalter, der var smurt over med farve. Deres øjne talte om fortvivlelse og atter fortvivlelse. Jeg spurgte en stor, mager Mand med briller, hvor de kom fra, og hvad de havde forbrudt. Straks var der imidlertid en soldat oppe på siden af mig og forbød mig enhver samtale. Da jeg endnu engang forsøgte at tale med fangen, blev vagten gående ved siden af mig og iagttog mig skarpt. Fangerne må have set på mit blik, at jeg havde medlidenhed med dem, og vendte sig derfor atter og atter om efter mig. På vejen lå der en kålrabi, der vel var gået tabt under indkørselen. En fange sprang ud af rækkerne og samlede den op. Straks var der en anden fange (som jeg senere erfarede en kapo), der slog løs på ham med sin stok. Han pryglede løs på ham, indtil fangen atter gik ind i rækken og lod roen falde. Jeg gav udtryk for min forbitrelse over, at et menneske således uskyl-

Ladelund ligger i Sydslesvig, nær den dansk-tyske grænse

dig blev pryglet, og opfordrede vagten til at gribe ind og forhindre det. Kapoen, der nu atter gik i gæled, hørte min protest og skældte nu ud på mig, fordi jeg havde vist medfølelse. Jeg tav ikke stille og sagde til ham, at jeg straks ville melde det til lejrforeren. Nu opfordrede han vagtposten til at optage mine personalier og sagde, at han ville afgive melding om mig. Jeg kunne ikke længere finde ud af det og kunne ikke begribe, at der i Tyskland blev slået, når et sultent menneske af sult samlede en roe op, og man kunne blive meldt af en straffefange, når man gik i skranken for de sultende. Jeg viste vagten mit identitetskort, og derved blev afstanden fra kapoen, der gik videre i toget, større, og jeg tabte ham af syne. Nu lod jeg de 2000 gå forbi mig. De gik ikke, de vaklede af sted. Mange af dem var i den grad udmattede, at de ikke længere var i stand til at gå alene. De gik med hinanden under armen, og således støttede den ene den anden. Således sneg dette tog af elendige sig henimod lejren.

JEG BLEV ved indgangen modtaget af en SS-mand og ført til lejrforeren, en SS-stormfører? Mit første spørgsmål var, hvad disse stakkels mennesker havde forbrudt, og jeg fortalte ham om episoden undervejs med kapoen. Han lo og sagde, at disse forbrydere kun kunne holdes i tømme med prygl. Hvad disse »forbrydere« da havde gjort? Ja, nogle af dem havde i Polen stukket øjnene ud på tyskere, og mange tyskeres liv blev reddet ved deres fangenskab.

Jeg sagde til ham, at jeg havde set nøjere på nogle af dem, og sådan så forbrydere ikke ud. Derefter blev han grov og sagde til mig, at jeg, selv om jeg var præst, ikke måtte have nogen som helst medlidenhed med disse mennesker, ellers ville også jeg komme i koncentrationslejr. Da jeg svarede, at

enhver Slesvig-holstener ville have medlidenhed med dem og afskyede pryglestraffen, lod han sagen falde, og vi drøftede begravelsen af de døde. Han sagde atter til mig, at han havde 4 døde i lejren, og at jeg måtte regne med 30—40 døde i løbet af de næste 4 uger, de ville være her. Jeg gik derpå, efter at jeg havde krævet at få navnene på de døde opgivet. Efter en længere debat herom indvilgede han heri, og jeg drøftede begravelsen med kirketjeneren. Nord for kirken var der en stribe fri, hvor vi ville have kunnet begrave 30—40 uden massegrav, som SS-førerne havde krævet det.

Dybt rystet over det, jeg havde oplevet, gik jeg hjem.

Næste morgen var straffefanger med vagtposter på kirkegården for at grave gravene. Men i stedet for de 4 anmeldte døde kom der 12. Det var den første massegrav, og således gik det til stadighed. Der blev til mig anmeldt et lille antal, og der var i virkeligheden 400—500 pct. flere.

DISSE straffefangers liv var menneskeuærdigt. For hver lille forseelse anvendte man pryglestraf. Systemet var raffineret ud tænkt. Som jeg senere erfarede, var de fleste af fangerne taget i forvaring som følge af politiske forseelser. Som tillidsmænd var imidlertid ansat kriminelle storforbrydere (kapo lig med koncentrationspoliti), der pryglede under opsyn af SS. En kapo tildelte daglig 700 til 800 slag. Disse kapo var sig deres magt fuldt bevidst, og gentagne gange har de kaldt vagtposterne til orden, når disse viste medlidenhed. De var velnærede og havde rene klæder. Hver af dem medførte til stadighed en tyk stok. Når straffefangerne om morgenen efter en kvalfuld nat, hvor de på grund af pladsmangel ikke havde kunnet ligge ned, men måtte sidde på hug, skulle træde an til arbejdet, var nogle af

dem i den grad udmattede og syge, at det var umuligt for dem. Så blev disse stakkels mennesker pryglet så længe, indtil de stod ude i rækkerne. Kammeraterne slæbte disse stakkels mennesker til arbejdspladsen. Her pryglede kapoen så længe, indtil den afkræftede mand greb spaden og begyndte på arbejdet. Snart kunne han ikke mere, men så slog kapoen atter løs på ham. Dette gentog sig så længe, indtil også kapoen indså, at fangen simpelthen ikke kunne mere. Han blev slæbt til side og — døde. Om aftenen blev den døde af kammeraterne båret hjem til lejren. Dette har enhver i Ladelund hørt. *Og vi var magtesløse.* Gav en af os udtryk for selv den mindste betænkelighed, måtte man regne med, at han øjeblikkelig blev ført bort. I løbet af de første uger blev der hver aften båret døde (pryglet til døde) til lejren. Først senere blev det noget bedre. Derom senere.

(fortsættes)

Næste nummer af

Pigtraad

kommer 15. Sept.

Artikler og meddelelser
må være redaktøren i
hænde senest 28. August.

Adresse:

Slagelsegade 9^a, Kbh. Ø.